

H. Bock: Kreuterbuch, 1560, Alraun, Mandragora.

Alraun, Mandtagota. Cap. CXXVI.

Was die Landstreicher Tiriack unnd wurmkramer von Alraun und Mandragota, wie die schwerlich zu bekommen, und under den Galgen mit sorglicher mühe muß aufgraben werden, schwetzen unnd liegen, hat man zwar vor langest auff den märckten und dorffkirchweihen von solchen leütten gehört. Darneben auch gesehen wie sie geschnitze mennlin und weiblin feil hatten, welche bildnussen auß der wurtzel Bryonia geschnitten werden, und so die selbige bildtnuß in ein heissen sandt ein zeitlang verwaret werden, verwelcken sie, überkommen also durch kunst ein ander gestalt, gleichsam sie also von natur gewachsen weren, darmit werden die einfaltigen menschen ubertedet, kauffen also gedörte Bryonia für Mandragota, und wiewol gleicher betriegerei die welt voll, ist doch niemands der solches zu wenden gedenckt, sonder vil mehr, wer solche kunst betriegem unnd ubererlen kan, in der welt berümpft, den schreibt man als ein weltklügen dapfferen [702] menschen oben an, tc. Doch sollen die armen einfaltige menschen wissen das vorgemelte bildtnuß oder Alraum der wurmkramer, nit

Alraun, Mandragora. Kapittel 126.

Wat de landlopers teriakel en worteldragers van alraun en Mandragora, hoe het zwaar te bekomen is en onder de galgen met zorglijke moeite moet uitgegraven worden, zwetsen en liegen heeft men wel al lang geleden op de markten en dorpskermessen van zulke mensen gehoord. Darnaast ook gezien hoe ze gesneden mannetjes en vrouwtjes te koop hadden welke beeltenissen uit de wortel Bryonia gesneden worden en zo diezelfde beeltenissen in een heet zand een tijd lang bewaard worden verwelken ze en krijgen als door kunst een andere gestalte gelijk alsof ze van natuur gegroeid waren, daarmee worden de eenvoudige mensen overreden en kopen also gedroogde Bryonia voor Mandragora en hoewel gelijke bedriegerij de wereld vol is, is toch niemand die zulks te veranderen bedenkt, maar veel meer wie zulke kunst bedriegen en doorvertellen kan in de wereld beroept die schrijft men als een wereld flinke dappere [702] mens boven aan etc. Doch zullen de arme eenvoudige mensen weten dat voorgemelte afbeelding of alraun der worteldragers geen Mandragora is, maar enkel bedriegerij.

Mandragora sonder eitel betriegerei ist. Dan Mandragota der alten, wiewol der selben wurtzeln dem menschlichen leib etwas ähnlich, und sonderlich unden aussen mit den beinen dem selben einen anblick geben, so seind sie doch gar mit jrer gantzen gestalt den vorgedachten gedóttten falschen Alraunen (welche die Wurmkrámer auß jrem gauckel sack bringen) gar nit gleich, sonder die wurtzel Mandragora ist anzúsehen wie ein schwarzgroer langer Rhetich, etwan mit zweien, etwan mit dreien zincken oder beinen uber einander geschtenckt, deren geschlecht seind in Dioscotide zwei, nemlich das Mennlin unnd weiblin. (Forma.) Das Mennlin hat grosse, aber zarte bletter, breit, weiß unnd auff der erden zú rings umbher wie die Mangolt bletter außgespreit, gewinnet kein stengel, sonder dregt zimliche grosse Saffran farbe ópffel neben den bletteren, die seind eines starcken geruchs, unnd sollen in finstern unnd dunckelen wálden wachsen. (Odor. Locus.) Des weiblins bletter vergleichen sich etlichen massen den schmalen Lattich blettern, ligen auch auff der erden außgespreit, on stengel, doch so wachsen neben den bletteren auß der wurtzelen bleichgále ópffelin, eines ubelen und starcken geruchs, nit grösser dann die Nespeln, haben jre kernlin jnnwendig, anzúsehen wie die kern an den Biren ꝛc. Jetzgemelte Mandragota ist mit noch nicht zúsehen worden, darumb ich nit weiter darvon schreiben kan.

Von den Namen.

In der Ernd sollen die ópffel Mandragote zeittig werden, dann zúr selben zeit hat sie Ruben seiner mütter Lea vom feld heim bracht, und heissen Mandragote, darumb das sie bei den Mandris, das ist hülen und vihe kautten gefunden werden. (Tempus. Gene.30.) Pithagoras nennet die wurtzel der gestalt halben Anthropomorphon, zú Teütsch mócht man sie Erdópffel unnd Hundsópffel heissen, zú latin Canina und Terrestria mala. Das Mennlin nennen die alten Morion, Arsen, Hyppoplomon, unnd das weiblin Thridaciam, der Lattich bletter halben, sonst nennet man sie bede Antimelon, Circeam, Aleten, Cammoron, Schlaffópffel, Xecanthen, Bombochylon, Minon, Diamonon, Archinen, Hemionas und Gonogeonas. (Pithagoras.) Die Ebteer lesen Dudaïm in Gene.xxx.inn Serap.heipt Mandragota Jabota, cap. Cccxxxij. In Averthoe Lephaa.

Dan Mandragora der ouden, hoewel die wortels het menselijke lijf wat gelijk en vooral onderaan met de benen diezelfde aanblik geven zo zijn ze doch geheel met hun ganse gestalte de voor gedachten gedroogde valse alraunen (welke de kruidenkramers uit hun goochelzak brengen) niet geheel gelijk, maar de wortel Mandragora is aan te zien zoals een zwartgrauwe lange radijs, soms met twee, soms met drie uitlopers of benen over elkaar gesteld, dat geslacht is in Dioscorides twee, namelijk dat mannetje en vrouwtje. Dat mannetje heeft grote, maar zachte bladeren, breed, wit en op de aarde ringsom zoals de biet bladeren uitgespreid, gewint geen stengel maar draagt matige grote saffraankleurige appels naast de bladeren, die zijn een sterke reuk en zullen in duistere en donkere wouden groeien. Dat vrouwtje bladeren vergelijken zich ettelijke mate de smalle sla bladeren, liggen ook op de aarde uitgespreid, zonder stengel, doch zo groeien naast de bladeren uit de wortels bleekgele appeltjes, een kwade en sterke reuk, niet groter dan de mispels, hebben hun kerntjes inwendig, aan te zien zoals de kern aan de peren etc. Net genoemde Mandragora is me noch niet te zien geworden daarom ik niet verder daarvan schrijven kan.

Van de namen.

(Mandragora autumnalis en Mandragora vernalis) In de oogst zullen die appels Mandragora rijp worden, dan in dezelfde tijd heeft ze Ruben zijn moeder Lea van veld thuis gebracht en heten Mandragora, daarom dat ze bij de Mandris, dat is mest en veehopen gevonden worden. Pythagoras noemt de wortel vanwege de gestalte Anthropomorphon, in Duits mag men ze aardappel en hondsappel noemen, in Latijn Canina en Terrestria mala. Dat mannetje noemen de ouden Morion, Arsen, Hyppoplomon en dat vrouwtje Thridaciam vanwege de sla bladeren, anders noemt men ze beide Antimelon, Circeam, Aleten, Cammoron, slaappel, Xecanthen, Bombochylon, Minon, Diamonon, Archinen, Hemionas en Gonogeonas. De Hebreërs lezen Dudaïm in

Von der Krafft und Würckung.

In etlichen landen da solche Mandragore wachsen, pflegen die einwoner die ópffel zů essen, aber sie bringen ein schwärmüttigs haupt, mit schlaffen, seind von natur druckener kalter eigenschafft, in sonderheit aber die schelet oder rinden von der wurtzeln abgezogen, sollen mit sorten in der artzenei genützet werden, sollen im lufft drücknen, das sie nicht schimmelig werden.

Innerlich.

Die alten schreiben vil vom disem gewechs, darzů ich nicht sonders lust [703] hab, wer vil von Mandragoris wissen wil, der lese Diosc.lib.iiij.cap.lxxiiij.und Plinium lib.xxv.cap.xj.

Eins will ich anzeigen, der außgedruckt safft von der wurtzel ein dritteil eines quinten schwär mit Medt oder Honig wasser eingenommen, dreibt auß den schleim und schwartze gallen, gehórt für die onsinnige menschen. (Schwartze gallen.)

Auß den gedórten rinden Mandragore mag man wein bereitten zů doll dtencken, gebüren den menschen so man brennen oder schneiden müß, auff das sie entschlaffen, und den grossen schmerzen nit fülen. (Doll drånck.)

Eüsserlich.

Die frische grüne bletter ubergelegt, sollen frische wunden heilen, desgleichen die grüne wurtzel mit honig und óli temperiert. (Frische wunden.)

Die zerknütschte wurtzel mit essig ubergeschlagen, soll das wild fewr gewaltig leschen. (Wild fewr.)

Mit wasser also genützt, zertheilt krópf und knollen. (Krópf. Knollen.)

Mit Gersten mål ubergelegt, stillt den grossen schmerzen der glider, saget Dioscorides. (Glider schmerzen.)

So jemand der Doll drånck zů vil het eingenommen, das er zů lang wolt schlaffen, dem selben soll man essig auff das haupt sprengen, und Pfeffer für die nasen halten, oder sonst was niesen macht, damit er nit zů vil schlaffe, Diosco.lib.vj.cap.xvj. (Schlaff sucht.)

Die tugent der dritten Mandragore Theoph.seind under den Nachtschaden beschriben, lib.j.cap.cj.

Genesis 30, in Serapio heet Mandragora Jabora, kapittel 333. In Averrhoes Lephaa.

Van de kracht en werking.

In ettelijken landen daar zulke Mandragore groeien plegen de inwoners de appels te eten, maar ze brengen een zwaarmoedig hoofd met slapen, zijn van natuur droge koude eigenschap, vooral echter de schillen of bast van de wortels afgetrokken zullen met zorgen in de artsensij genuttigd worden, zullen in lucht drogen zodat ze niet schimmelig worden.

Innerlijk.

De ouden schrijven veel van dit gewas waartoe ik niet bijzondere lust [703] heb, wie veel van Mandragoris weten wil die leest Dioscorides libro 4 kapittel 74 en Plinius libro 25 kapittel 11.

Een wil ik aanwijzen, het uitgedrukt sap van de wortel een derde deel van een quinten zwaar met mede of honingwater ingenomen drijft uit de slijm en zwarte gal, behoort voor de onzinnige mensen.

Uit de gedroogde bast van Mandragore mag men wijn bereiden tot dolle dranken, behoren de mensen zo men branden of snijden moet zodat ze inslapen en de grote smarten niet voelen.

Uiterlijk.

De frisse groene bladeren opgelegd zullen frisse wonden helen, desgelijks de groene wortel met honing en olie getemperd.

De gekneusde wortel met azijn overgeslagen zal het wilde vuur geweldig lessen.

Met water also genuttigd verdeelt kropgezwel en knollen.

Met gerstemeel opgelegd stilt de grote smarten der leden zegt Dioscorides.

Zo iemand de dolle drank te veel heeft ingenomen zodat hij te lang wil slapen, die zal men azijn op dat hoofd sprengen en peper voor de neus houden of anders wat niezen maakt waarmee hij niet te veel slaapt, Dioscorides libro 6 kapittel 16.

De deugd van de derde Mandragore Theophrastus is onder de nachtschaden beschreven, libro 1 kapittel 101.

Van Mandragora kap. LXXX.

Het geslacht.

Van Mandragora zijn er twee soorten als Dioscorides schrijft, wit en zwart. De witte Mandragora wordt Mandragora mannetje genoemd en is redelijk bekend. De zwarte wordt Mandragora wijfje genoemd en is nu nog onbekend.

Vorm.

Mandragora mas of mandragora mannetje. (Mandragora autumnalis en Mandragora vernalis)

1 De witte Mandragora heeft grote, brede, witgroene, vette en effen bladeren die op de aarde uitgespreid liggen en veel op de bladeren van biet lijkt en waartussen kleine, korte, effen steeltjes voortkomen die mooie gele, ronde appeltjes dragen die sterk van reuk zijn, nochtans niet onaangenaam. De wortel is groot en wit en lijkt veel op de wortel van radijs, is in twee of drie delen gedeeld die soms over elkaar groeien net als de twee benen van de mensen.

2 De zwarte mandragora, dat is het Mandragora wijfje, heeft ook geen opgaande steel, zijn bladeren zijn op de aarde uitgespreid en zijn smaller en kleiner dan de bladeren van sla en zwaar van reuk. De appeltjes zijn bleek, als Sorbus gevormd en de helft minder dan de appeltjes van het manneke. De wortel is van buiten zwart en van binnen wit, in tweeën of drieën gespleten die over elkaar groeien en kleiner dan de wortel van het manneke.

3 Boven deze twee geslachten schrijft Dioscorides ook nog van een derde geslacht dat Morion genaamd wordt en die heeft bladeren die kleiner zijn dan de bladeren van witte Mandragora, de wortel is wit en zacht, ongeveer een tien cm lang en vingers dik.

Plaats.

Mandragora groeit graag in donkere en schaduwachtige plaatsen. Hier te lande groeit het niet vanzelf maar wordt in de kruidliefhebbers hoven gezet die hem planten waar het wel zon heeft.

Tijd.

De appelen van Mandragora worden hier te lande in september rijp.

Naam.

Mandragora wordt in Grieks en in Latijn Mandragoras genoemd en door sommige Circaea en Antimalum. Door Pythagoras ook Anthromorphos omdat de wortel van deze kruiden op het onderste deel van een mens lijken. Het eerste geslacht wordt Mandragoras mas genoemd en door sommige als Dioscorides, Norion. In Hoogduits Alraun menlin. In Nederduits Mandragora mannetje of alruin mannetje. In Frans Mandragora masle.

2 De andere heet Mandragoras foeminae, door sommige Thridacias. In Duits Alraun weiblin en Mandragora wijfje.

3 De derde wordt door Dioscorides Mandragoras morion genoemd.

Natuur.

De wortels van Mandragora, vooral de schors, zijn koud en droog tot bijna in de vierde graad. De vrucht is zo koud niet en hier is wat vochtigheid bij gemengd.

Kracht en Werking.

Het sap van de Mandragorawortel dat uit de verse wortels geperst wordt en daarna gedroogd en een beetje ingenomen jaagt door de toiletgang de fluimachtige en zwarte melancholische vochtigheden met sterk geweld af, net als de zwarte nieswortel.

Hetzelfde sap is ook goed om bij de oogzalven te mengen die de pijn en smart verzachten en als het van onder met een pessarium gezet wordt trekt het de moederkoek en de dode vrucht af.

Als je van hetzelfde sap een suppoost maakt en in het fundament zet verwekt het tot slaap.

De verse bladeren van Mandragora die met meel van gerstemout vermengd zijn zijn goed om op alle

hete gezwollen en zweren te leggen en laten alle gezwollen en blaren scheiden als je het wrijft en daar op legt.

De wortels zijn ook goed om die op de hete zweren en gezwollen te leggen en als het met olie en honing vermengd is op de beten van de venijnige gedierten.

Wijn waar de wortels van Mandragora in geweekt hebben of in gekookt zijn, laat slapen, verzacht alle pijn en smart en is goed om te geven aan diegene waar je enig lid van afsnijdt, afzet of brandt zodat ze de pijn niet voelen zullen.

Als je de appelen ruikt laat het ook slapen, maar noch veel erger als je het sap daarvan inneemt.

Hindernis

Het sap van de wortels is zeer zorgelijk om in te nemen, want als je een beetje te veel inneemt doodt het terstond de mensen. De bladeren en vruchten zijn ook zorgelijk en kwaad, ze maken zware slaap met razernij net als het opium.

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl> en : <http://www.volkoomen.nl/>